

TURNINGPOINTS

- Because ending poverty requires the end of violence -

Hvad er et godt liv?

På vej mod en ny økonomi. Hvordan gør vi?

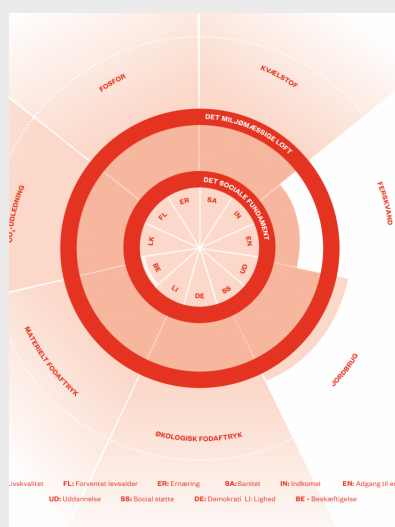
"Vil det være muligt for alle på jorden at opnå et godt liv, uden at vi går langt ud over grænserne for, hvad planeten kan klare af miljømæssig belastning?

Det satte tre forskere fra bæredygtighedsinstituttet på University of Leeds sig for at undersøge. De indsamlede derfor data for velfærdsindikatorer og miljøbelastninger for 150 lande for at kunne udpege de lande, der er tættest på at finde en balance mellem ressourceforbrug og velfærd.

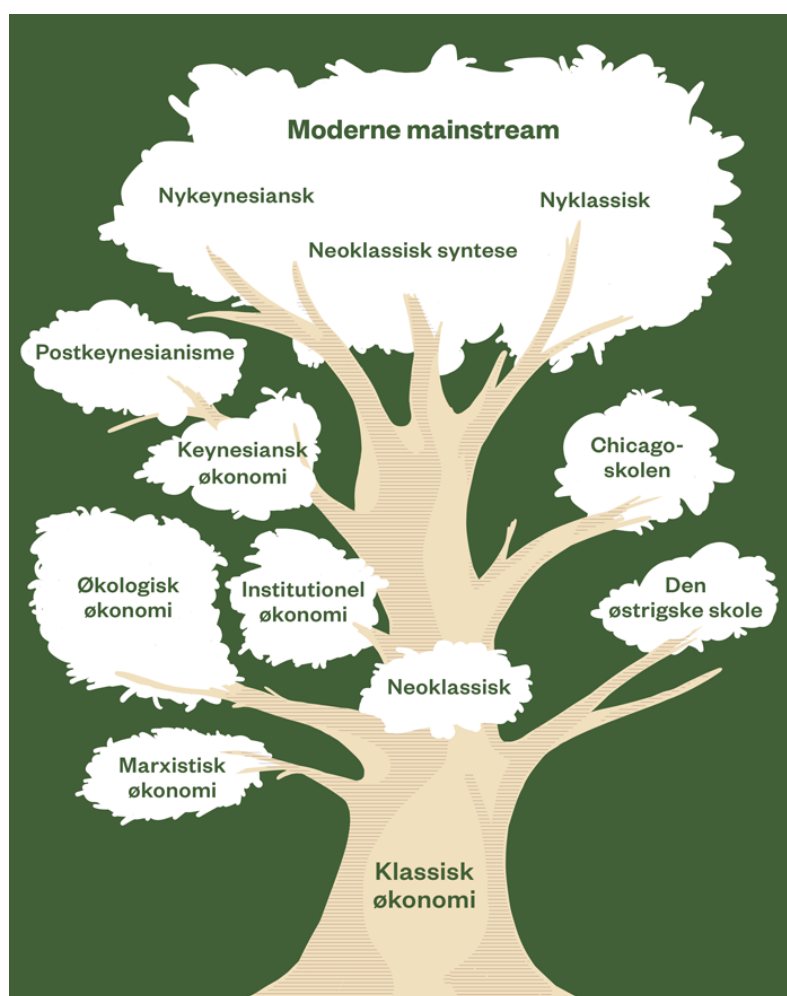
Resultatet var ikke opløftende.

»På det nationale plan var det ikke et særligt optimistisk billede, vi fandt. Der er ikke et eneste land, som både er i stand til at klare sig godt på den sociale skala og på samme tid er inden for planetens grænser i forhold til miljømæssig bæredygtighed,« siger Andrew Fanning, der var researcher på forskningsprojektet."

- Sebastian Gjerding, Information, 6. oktober 2018

- Doughnut modellen

Sofie Holm Larsen, Information

Tema: Økonomi

I dette temanummer fokuserer vi på økonomi, fordi den nuværende økonomi ikke er bæredygtig på tre vigtige områder:

- Den er ikke økologisk bæredygtig
- Den er ikke bæredygtig i forhold til menneskers liv og udvikling
- Den er ikke bæredygtig i forhold til en retfærdig fordeling af de fælles producerede rigdomme

Pass It On konceptet forsøger at gøre op med den række af

Værdiskabelsen i TurningPoints

TurningPoints bryder med vante forestillinger om ejerskab, ledelse og ekspertise, men yder til gengæld en række nye økonomiske og humanistiske værdiskabelser, som samfundene verden over har akut brug for.

TurningPoints forebygger vold, hvilket er 16 gange mere effektivt end rehabilitering af mennesker og genopbygning af infrastruktur.

TurningPoints dæmper sociale konflikter, hvilket forebygger vold og social uro.

TurningPoints er en konstruktiv, retfærdig og fredelig vej ud af både direkte og strukturel vold.

TurningPoints udbreder økonomisk velstand, hvilket vil medvirke til at skabe yderligere jobs og forbrug.

TurningPoints er styret af et etisk kodeks, som retter produktionen mod bæredygtige produkter og services.

TurningPoints udbredelse vil medføre en genopretning af produktion til at bestå af bæredygtig produktion og produkter.

TurningPoints vil frigøre kreativitet i et hidtil uset omfang.

bagvedliggende antagelser, som den nuværende økonomiske tænkning bygger på.

De mest grundliggende antagelser i den nuværende økonomi er følgende:

- at økonomiens regler er naturlige (og ikke kan ændres)
- at det fri markeds naturlige regler vil regulere sig selv
- at økonomien afspejler en egoistisk menneskelig natur
- at samfundet ikke eksisterer (som et fællesskab)
- at lineær vækst er nødvendig

Der er flere antagelser, men ovenstående er helt centrale. Disse antagelser fra 1700-tallet vil vi se på nedenfor. Her vil vi foreløbig konstatere, at disse antagelser i dag ødelægger mennesker og natur, skaber ekstrem ulighed og sætter nationalstater op mod hinanden i udsigtsløse krige.

Hvad er økonomi?

Begrebet 'økonomi' stammer som så meget andet fra antikens grækenland, og er sammensat af to græske ord: *oikos* og *nomos*.

Oikos betyder *husholdning*. Og nomos betyder *normer* eller regler. I ét: husførelsens regler.

Allerede her bliver det tydeligt, at reglerne er noget vi selv afgør. Vi afgør om vi vil bo under samme tag, og vi afgør hvilke regler, der er for, hvordan vi fordeler goderne i huset.

Økonomi handler om, hvem der tilhører dette fællesskab, og om reglerne for hvordan goderne skal fordeles.

Den tænkning er historisk blevet overført på det store fællesskab: nationen (huset) og politik (lovgivning og regler).

Med andre ord:

Økonomien er en social konstruktion, næsten...

Den nuværende økonomi er således ikke natur, men skabt af mennesker. De økonomiske regler kan derfor ændres.

Det leder til følgende overvejelser:

- Hvem er 'vi'?
- Hvilke regler ønsker vi i vores 'hus'?

Men to kriterier skal tilføjes:

- Hvad kan naturen bære?
- Hvad kan mennesket bære? Som individ og som samfund?

Vi må indse, at Jordens fysiske ressourcer er begrænsede, og at biosfæren er et overmåde komplekst system, som det menneskelige liv er afhængig af - i form af luft og vand.

Dette støder især ind i forestillingen om konkurrence og lineær økonomisk vækst. Økonomerne i 1700-tallet kunne sandsynligvis ikke forestille sig de teknologier, vi i dag tager for givet.

Hvad kan naturen bære?

Menneskeheden kan i dag producere sig til en ubeboelig klode med ekstremt vejr, vandmangel, konflikter, krige og flygtningestrømme, hvis ikke væksten bliver bæredygtig.

FN's klimapanel har beregnet de kumulative CO₂-emissioner, der har fundet sted siden den førindustrielle tidsalder, og har dernæst beregnet et CO₂-budget for fremtidige emissioner med henblik på at begrænse opvarmningen til mindre end 2 ° C.

Omkring halvdelen af den maksimale udledning blev allerede udledt i 2011. Det vi ved i dag, er følgende:

- Fra 1880 til 2012 steg den gennemsnitlige globale temperatur med 0,85 ° C.
- Havene er blevet opvarmet, mængden af sne og is er faldet, og havets overflade er steget. Fra 1901 til 2010 steg det globale gennemsnitlige havniveau med 19 cm, idet oceanerne voksede på grund af opvarmning og issmeltning. Havets udstrækning i Arktis er mindsket i hvert på hinanden følgende årti siden 1979, med $1,07 \times 10^6 \text{ km}^2$ istab pr. årti.

Der er alarmerende tegn på at vigtige kippunkter, der fører til uoprettelige ændringer i de store økosystemer og planetens klimasystem, allerede er nået eller overskredet. Økosystemer, der er så forskellige som Amazonas regnskov og den arktiske tundra, kan nærme sig tærskler for dramatiske ændringer gennem fortsat opvarmning og udtørring.

Hvis vi vil holde os indenfor de økologiske grænser, så må menneskeheden begynde at respektere dem. De ser således ud:

- For at undgå farlige klimaændringer skal koncentrationen af kuldioxid i atmosfæren holdes på under 350 dele pr. million.
- Med hensyn til begrænsning af jordforarbejdning skal man sørge for, at mindst 75% af tidligere skovbevoksede jord forbliver skov.
- Når det gælder brugen af gødninger, må vi højst tilføje 62 mio. tons kvælstof og højst 6 mio. tons fosfor hvert år.

Vores produktion skal fremover holde sig under disse grænseværdier, hvis vi vil sikre biosfærens overlevelse og dermed stabiliteten i vores individuelle og kollektive liv.

Spørgsmålet er, hvilken økonomisk tænkning, som med rekordfart kan skubbe os i den rigtige bæredygtige retning?

Newton's fysik I

Newton's fysik prægede hans samtids videnskab fundamentalt.

Den tænkning som Newton udbredte, prægede den fysiske forskning, påvirkede, den filosofiske og samfundsvidenskabelige tænkning, og førte til en yderliggående formulering af adskillelsen af ånd og materie. Dette blev tydeligst formuleret af René Descartes i det 17. årh. Hans filosofi byggede på en inddeling af virkeligheden i to adskilte og uafhængige områder, nemlig i res cogitas og res extensa, som betegnede hhv. det ikke-udstrakte (bevidsthed) og det i rummet udstrakte (fysiske objekter).

Denne opdeling gjorde det muligt for videnskabsmænd at behandle alt materielt som dødt materiale. Som noget de kunne skille ad, og således skue ind i en verden af stofflig mangfoldighed af forskellige ting, læs: atomer. Verden var blevet reduceret til en maskine bestående af atomer og lovmæssigheder. Denne anskuelse anlagde Isaac Newton, som med dette udgangspunkt opstillede de mekaniske love, han fandt som grundlaget for den klassiske fysik. Newton opstillede forsøg med ramper og slisker osv., og kunne ud fra disse opstillinger kættersk udfordre Gud: faldt legemer altid lige ned, og med en konstant acceleration?

Newton's fysik II

Udfordringen var kættersk:

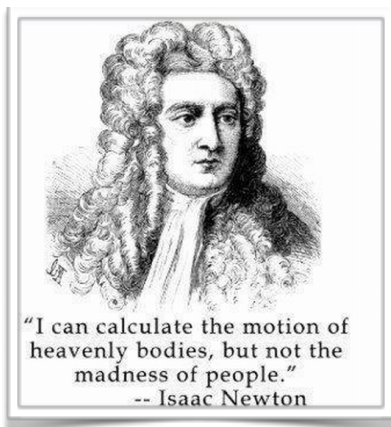
- blander Gud sig?

Den newton'ske mekaniske model af universet blev en dominerende og grundliggende model for al videnskabelig tænkning. Og med den fulgte samtidig et billede af en enevældig Gud, der styrede verden ovenfra og udefra med sin guddommelige magt og dens love. F.eks. skrev Newton følgende:

"Jeg anser det for sandsynligt, at Gud i begyndelsen formede stoffet i faste, masse-agtige, hårde, uigennemtrængelige, bevægelige partikler i sådanne størrelser og former og med sådanne øvrige egenskaber og i et sådant forhold til rummet som bedst svarede til det for-mål, han havde tiltænkt dem; og eftersom disse primitive partikler er faste legemer, er de overmåde meget hårdere end et porøst legeme, som er opbygget af dem; de er så hårde, at de aldrig bliver slidt eller går i stykker, idet ingen almindelig kraft kan adskille, hvad Gud selv formede under den første skabelse."

Capra, 1975: 58

Datidens videnskabsmænd: Hobbes, Descartes, Smith, Mill og endog Locke brugte alle Newtons mekaniske fysik som inspiration i deres tænkning om stat, økonomi og samfund. Locke be-skrev sig som "a mere under-labourer to the incomparable Mr. Newton."

Hvad kan mennesket bære?

I vores nuværende økonomi går en stor del af produktionens økonomiske overskud til virksomhedsejerne og til aktieejerne. Denne transaktion sker mellem mennesker med ulige magt, og medfører at virksomheds- og aktieejerne tjener stadig flere penge på arbejdernes produktion. I den proces bliver penge om-dannet til kapital, som fører til at virksomhedsejeren fortsat vil blive rigere, mens arbejderen fortsat vil blive fattigere og stadig mere fremmed for sin egen kreativitet. Det kan mennesker ikke tåle. Individuelt bliver de syge - fysisk eller psykisk. Og kollektivt udvikles samfund, hvor et kompenserende forbrug har tendens til at slå over i grådighed. Et sådant forbrug er uden øvre ende, og derfor en trussel mod naturen. Den nuværende økonomi er således hverken socialt retfærdig eller økologisk bæredygtig.

Lad os derfor se på, hvilken økonomi vi må gøre op med, så vi kan få en idé om hvilke nye modeller vi skal udvikle.

De økonomiske skoler

Der er flere økonomiske skoler. Det, der adskiller dem, er deres centrale ideer, det tidspunkt og det sted, de opstod.

De er i meget grove træk følgende.

- Merkantilismen (1536 - 1776)
- Den klassiske økonomiskole (1776 - 1871)
- Den neo-klassiske økonomiskole (1871 - 1945)
- Den keynesianske økonomiskole (1945 - 1980)
- Den neo-liberale økonomiskole (1980 - 2019)
- Nutidens økonomiske teorier og modeller (2019 -

Vi vil ganske kort nedenfor give et overblik over de mest fremtrædende økonomiskoler og vise, hvad de troede på, de love og regler de fandt på. Der mangler altså nogle skoler. Dem kan du finde beskrevet og diskuteret i vores baggrundspapir på vores hjemmeside. Sidst vil vi vise, hvor vi står i dag, og hvordan vi - måske - kommer videre.

Merkantilismen (1536 - 1776)

Det nuværende økonomiske systems ideer hviler på liberalis-mens opgør med absolutistens politik og økonomi.

Absolutismen i Europa bestod af en række konge- og fyrstehuse, som fungerede enevældigt. I dag ville man nok betegne styre-formen som diktatur.

Denne styreformers økonomi var merkantilismen, der var en voldelig handel med omverdenen. Hensigt var at udvikle pengeøkonomien og samle den størst mulige pengemængde i

form af ædelmetal inden for statsterritoriets grænser.

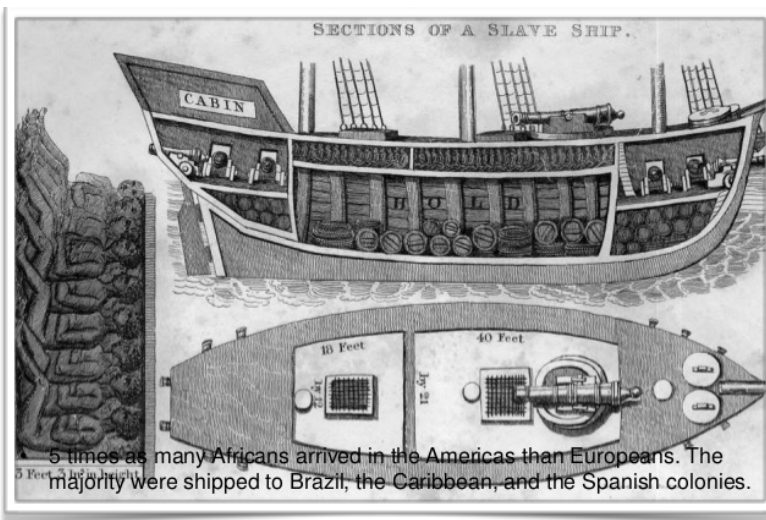
Derfor skulle befolkningen sælge mere til udlandet, end den købte. I kanonbåde og bevæbnede søgte sø- og handelsmænd at handle sig til færdige varer. Den gunstige handelsbalance kunne opnås ved en udvikling af eksporten og især ved en begrænsning af importen. Midlerne var blandt andet:

- importforbud
- toldpålæg
- udvikling af de importkonkurrerende erhverv
- varetransport på landets egne skibe

Merkantilismen medførte en aggressiv handelspolitik, som andre lande svarede aggressivt igen på. En udvej var at erobre kolonier, hvorfra fyrsten eller kongen kunne etablere en gunstig handelsbalance med.

Et centralt økonomisk begreb fra denne tid, som økonomien stadig bruger er derfor 'handelsbalance'.

At en stat har 'handlet' sig til mere end en anden stat, og derfor er blevet rigere og stærkere.

Absolutismen var undertrykkende både politisk og økonomisk.

Det liberale oprør

Dette opgør tog afsæt i Absolutismens generelle ufrihed, og blev derfor kaldt 'liberalisme' - frihed. Opgøret havde to spor: politisk og økonomisk liberalisme.

Begge spor havde følgende mål: fred, materiel vækst og tryghed. I det følgende vil vi følge det økonomiske spor, men af og til komme ind på det politiske spor, fordi det liberale projekts to spor er så sammenvævede.

Newton's fysik III

Fordi Smith var så imponeret over Newtons nye mekanistiske fysik, byggede han både sin frie markedsøkonomi og arbejdsdeling på Newtons metoder. Det fri markeds lov om udbud og efterspørgsel passede perfekt til den nye matematik som Newton og Leibniz udviklede og økonomi udviklede sig til at blive opfattet som, at beskæftige sig med kontinuerlige variationer bestående af meget små mængder, som kunne beskrives mest effektivt med denne matematiske teknik.

De klassiske og neoklassiske økonomer baserede således deres teorier på de newtonske forestillinger om ligevægt, bevægelseslove og videnskabelig objektivitet: en fysisk verden, der blev beskrevet som en objektiv realitet 'derude' - ein ding an sich. Derude herskede lineær tid, masse (atomer), tyngde, gravitation, osv. alt sammen noget, der kunne beskrives i lineære årsag-virkningsforløb, som man derfor kunne bruge til ved hjælp af matematik at forudsige fysiske bevægelser med.

Disse ideer blev omskrevet til økonomiske kræfter og matematik, der skulle kunne forudsige økonomiske atomers (mennesker) adfærd på det fri marked (i det tomme rum). Smith forestillede sig, at det fri markeds balance-mekanismer ville være næsten øjeblikkelige. Han beskrev økonomiske tilpasninger som "hurtige", "at de skete snart" og "vedvarende", og priserne beskrev han som "gravitating" (styret af tyngdekraft) i den 'rigtige' retning. Små producenter og små forbrugere ville støde inde hinanden på markedet med lige stor modsat rettet kraft (magt) og lige stor masse (information). Menneskene på dette marked var atomistisk isolerede individer, der udelukkende handlede i egen interesse.

Adam Smith - den usynlige hånd

Adam Smith hævdede, at ved hjælp af en usynlig hånd vil der opstå en "naturlig harmoni af interesser".

Ved hver af os, isoleret, at følge vores "private vices", vil vi uden tvivl og på mystisk vis tjene offentligheden. En sådan tænkning dannede grundlaget for Adam Smiths idé om, at en "usynlig hånd" styrede enkelt-individernes egoistiske adfærd på det frie marked. På trods af egoismens motivation, vil denne adfærd af sig selv slå over i det modsatte resultat:

"He generally, indeed, neither intends to promote the public interest, nor knows how much he is promoting it ... He intends only his own gain, and he is in this, as in many other cases, led by an invisible hand to promote an end that was no part of his intention."

- Adam Smith

Den klassiske økonomiskole (1776 - 1871)

Den klassiske økonomi startede med Adam Smith og sluttede med overgangen fra Mills til de nye økonomer. Til den klassiske skole regnes Smith, Richardo, Marx og Mills som de mest centrale, og de holdt sig til nogenlunde de samme begreber og forudsætninger, når de diskuterede økonomi.

Denne økonomitænkning var et opgør med både absolutistiske magthavere, der baserede sig på religiøs støtte, og med religiøst begrundet økonomi. Derfor lagde de stor vægt på at være videnskabelige i deres tænkning, og for at være det hentede de de fleste af deres ideer fra sam-tidens nye fysik, der blev udviklet af Newton.

Natur, dyr og mennesker blev beskrevet som ressourcer og som maskiner. Menneskets bevidsthed kom fra Gud, ikke fra kroppen, og var derfor uforklarligt adskilt fra denne.

Alt dette indgik på det fri marked. Ressourcerne, dyrene og menneskene kunne på dette marked beskrives som noget der var underlagt forudsigelige mekaniske love.

Det fri marked's dominerende lov var konkurrence - svarende til at Newtons fri atomer, som stødte sammen. Og markedet søgte af sig selv mod at udligne økonomien, lige som i naturen, hvor tyngdekraften virkede. En anden central lov var, at det kun var menneskeligt arbejde, der kunne fremstille værdi.

Hovedhypotesen for det fri marked var, at alle mennesker handlede ud fra egeninteresse, og at summen af disse egeninteresser ville samle sig i en ligevægtstilstand, som i den fysiske natur.

Karl Marx (1818-1883)

Når Marx til manges overraskelse indregnes i den klassiske økonomi hænger det bl.a. sammen med hans stærke kritik af David Richardo's økonomiske teori. Hans kritik bliver af samme grund i en vis grad fanget af den klassiske økonomis mest centrale antagelser og begreber. Et af disse var teorien om, at værdi alene kunne skabes af menneskeligt arbejde. Både Richardo og Marx tilsluttede sig denne ide. Maskiner kunne blot betale af på det arbejde, som mennesker havde lagt i dem.

Marx' økonomiske tænkning var dog langt mere omfat-

tende end tidens økonomer, og rakte langt ind i både filosofien og sociologien.

Centrale økonomiske teorier hos Marx bestod at vise hvordan penge blev til kapital, og hvilke sociologisk-sociale konsekvenser dette havde.

I kapitalistiske samfund, påpegede Marx, bliver det økonomiske overskud taget af ejerne af produktionsmidlerne, som også bestemmer arbejdsvilkårene. Dette var en transaktion mellem mennesker med ulige magt, og den medførte at virksomhedsejerne tjente flere penge på det arbejde, som arbejderne udførte end arbejderne selv. I den proces blev penge, der ellers var tænkt som et abstrakt byttemiddel, omdannet til kapital, idet virksomhedsejerne udvidede virksomheden ved f.eks. at købe flere arbejdspladser. Forudsætningen for at penge kunne omdannes til kapital bestod ifølge Marx i et specifikt socialt forhold, der selv var produktet af en lang historie. Marx' grundlæggende kritik af neoklassisk økonomi bestod i, at økonomerne ved at indsnævre deres undersøgelsesområde til den økonomiske kerneproces unddrage sig det etiske spørgsmål om den økonomiske distribution.

Konsekvenserne af det ulige magtforhold på arbejdsmarkedet mellem arbejdsgiver og arbejdstager medførte ifølge Marx, at det arbejdende menneske afhændede sin eget engagement og beslutningsevne til arbejdsgiveren, og at det dermed blev fremmed overfor både sig selv og for det udførte arbejde. Her trak Marx især på tænkningen hos Hegel.

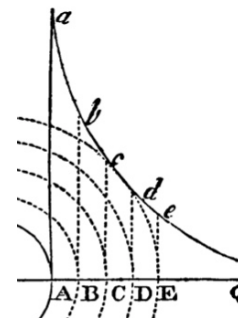
En anden teori, Marx frembragte, var teorien om arbejdskraftens organiske sammensætning - som bestod i forholdet mellem mennesker og maskiner. Denne sammensætning var påvirket af markedets konkurrence, og ville dels føre til tilbagevendende økonomiske kriser, og dels til at kapitalen ville samle sig på færre og færre hænder.

Den neo-klassiske økonomiskole (1871-1945)

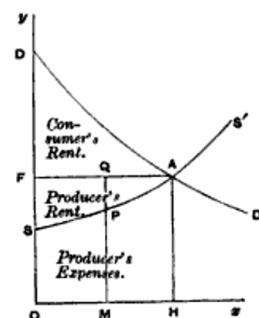
Den neoklassiske økonomi startede i 1871 med det, der er blevet kaldt marginalistrevolutionen. Uafhængigt af hinanden udviklede tre økonomer: William Stanley Jevons, Carl Menger og Léon Walras denne økonomiske tænkning. Det, de neoklassiske økonomer ville, var at finde økonomiske love for, hvordan markedet når

Fra fysik til økonomi

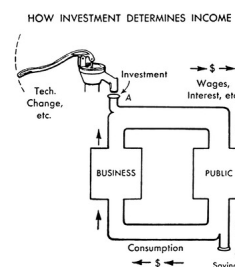
1700-tallets videnskabsmænd lod sig inspirere af Newtons tegninger af fysikkens verden. Nedenfor ser I et udsnit af Newton's 'principia on fluid mechanics':

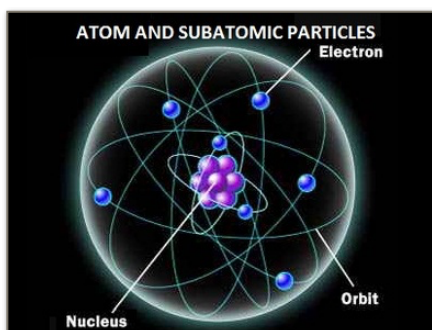
Alfred Marshall's tegning, 'The Principle of supply and demand' fra 1890, bærer en vis lighed med Newton's tegning ovenfor:

Denne fysisk-mekaniske forståelse af økonomi ledte formentlig Paul Samuelson til i 1948 at tegne et økonomisk 'Circular Flow diagram', hvor økonomien fremstilles som et lukket hydraulisk kredsløb:

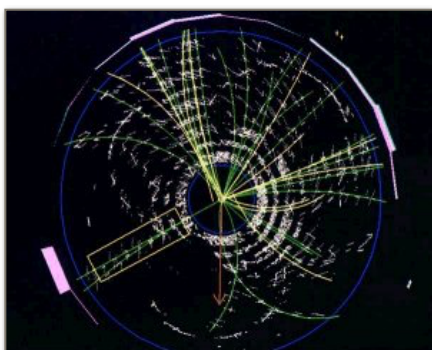
$E = mc^2$

Op gennem 1800-tallet blev atomer i stigende grad et et varmt emne for videnskaberne.

Tidligere havde atomer først og fremmest udgjort et filosofisk begreb, der kunne bruges i logiske argumenter i forskellige videnskaber.

Det var ca. 1900, at der sattes alvorlige spørgsmålstejn ved newtons mekaniske fysik. Med opdagelsen af røntgenstrålerne opdagede man tegn på, at atomerne kunne have en struktur, og at de altså ikke blot var kugler af unedbrydelig karakter. Der blev opdaget andre former for stråling, og Ernest Rutherford opdagede at disse stråler, alfapartikler, var meget hurtige 'projektiler', der var brugbare til udforskning af det sub-atomare område. Den verd- en Rutherford trængte ned i var overraskende og opsigtsvækkende. For i stedet at møde hårde faste og unedbrydelige partikler, som man i mere end 2000 år havde troet på, stødte man nu på 'store rummelige områder'. Heri bevægede meget små partikler sig omkring atomkernen.

frem til varens pris. I den klassiske teori var prisen et udtryk for fremstillingsomkostninger. Men Jevons, Walras og Marshall, så den snarere som en funktion af udbud og efterspørgsel. De opererede i deres beregninger med et ligevægtspunkt, som opstod der, hvor den ekstra nytte ved at købe en ekstra enhed af en vare svarer til den ekstra omkostning ved at fremstille den.

I overgangen fra den klassiske økonomiskole til den neoklassiske økonomiskole var opgøret med de tidligere religiøse og traditionelle bindinger stadig vigtige.

Tidligere havde arbejde og handel været begrænset af etiske overvejelser. Arbejdet skulle tjene fællesskabets behov og ønsker, og økonomien skulle derfor være retfærdig og rimelig hvad angår lønnen for arbejde og prisen på varer.

Det blev ikke opfattet som 'frit', men som begrænsninger, der var knyttet til tidligere magthaveres undertrykkende systemer.

Den neoklassiske økonomiskole skiftede bl.a. derfor sin opmærksomhed fra menneskers behov til det fri markeds balance mellem udbud og efterspørgsel.

Balanceforholdet kunne beskrives og beregnes uden etik og i matematiske formler.

Økonomien og det fri marked blev i stigende grad opfattet og beskrevet som en videnskab, der afspejlede en låst økonomisk natur, som nok kunne beskrives med videnskab, men som politikere ikke skulle blande sig i.

Keynesianismen (1945 - 1980)

En central udfordring var imidlertid at markedsøkonomien havde store udsving, som medførte at virksomheder måtte lukke, og at folk blev arbejdsløse.

Og arbejdsløse mennesker er sultne, frustrerede og vrede - dvs. politisk ustabile.

Marshall's elev John Maynard Keynes forsøgte at løse dette problem ved at foreslå, at staten ansatte arbejdskraft i perioder med økonomisk afmatning. Denne arbejdskraft kunne så bruges på at vedligeholde, forbedre eller udbygge statens infrastruktur. Ligeledes kunne de arbejdsløse uddannes, så de kunne arbejde med de nye teknologier, der var på vej.

Neo-liberalismen ((1945)1980-2019)

Neoliberalismens hovedsynspunkt er, at der ikke findes

fuldstændig viden om økonomi, og at det derfor vil være bedst at overlade den til sig selv. Neoliberalismens tænkere var derfor stærke modstandere og kritikere af Keynesianismen. Hver gang markedet kommer ud af balance og i krise, er årsagen, at regeringer og centralbanker blander sig.

Af samme grund er de neoliberale tænkere imod neoklassikernes matematiske modeller af økonomien.

For hvis markedsøkonomien skal have frit spil, giver det ikke mening at forsøge at styre den ved hjælp af abstrakte matematiske modeller.

Det neoliberale gennembrud kom i 1980, da premiærminister Margaret Thatcher og president Ronald Reagan slog sig sammen for at afprøve de neoliberale teorier. Siden da har den neoliberale skole domineret den økonomiske politik og debat.

Nutidens økonomiske tænkning (ca. 1990 - nu)

Den økonomiske teoriudvikling ser ud til at have to spor: et mainstreamspor består af de såkaldte 'neoskoler', der forsøger at videreudvikle de gamle skolars tænkninger, og et andet spor af heterodokse økonomiskoler, hvor især to skiller sig ud: den økologiske økonomi, og den cirkulære økonomi.

Lineær og cirkulær økonomi

I en lineær økonomi udvindes råstoffer, der bliver til varer, som sælges og forbruges for til sidst at ende som et affaldsprodukt. I en cirkulær økonomi ændrer man den proces for at sikre, at så meget som muligt bliver genbrugt og genanvendt, så affald bliver en ressource.

De moderne mainstreamskoler

De økonomiske skoler er i dag vidt forgrenede, og i fortsat udvikling, derfor er alle ikke med. Men til mainstreamskolen kan man godt medregne nykeynesianere, neoklassisk syntese, nyklassisk, osv.

Fra midten af 1990'erne har fokus i udviklingen af nyere økonomisk teori været rettet mod modellernes tilsyneladende uoverensstemmelse mellem økonomiens teorier og økonomisk politik. Feltet har kunnet udvides, pga. nye nationale datasæt, der muliggør hypotesetest på komparative økonomiske systemer og institutioner.

De økonomiske problemstillinger, der indgår i teoriud-

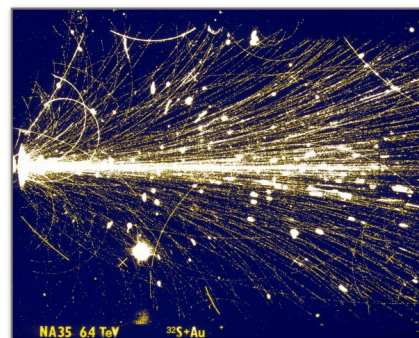

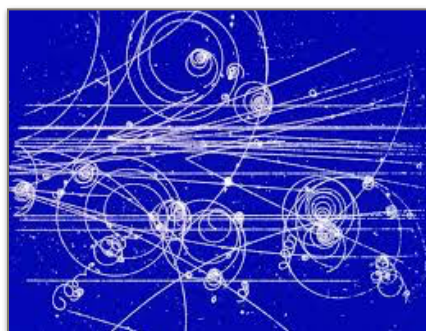
Testcenteret CERN

Atomer af 'tomhed'

For lidt bedre at få hold på størrelsesforholdene kan man forestille sig en appelsin på Jordens størrelse. I denne overdådige appelsin ville atomerne være på størrelse med kirsebær. Masser af kirsebær tæt sammenpressede. I kirsebærrene ville kernen være så lille, at det blotte øje ikke ville kunne se den. Her må vi så igen forstørre kirsebærret op til en størrelse svarende til Sct. Peters Kirken i Rom. Var kirsebærret så stort ville kernen være på størrelse med et gran salt. Rundt om det ville støvkorn hvirvle i det enorme rum.

Denne planetariske virkelighed var en virkelighed, som var meget fjern fra den tidligere euklidiske og newtonske "massive" virkelighed. Yderligere "svarede" naturen forskerne, når de forsøgte at trænge ind i denne verden, med paradokser, som ikke var forståelige eller som måske snarere virkede urimelige set i forhold til videnskabsmændenes virkelighedsopfattelse.

Sandsynlighedsfelter

Sondringen mellem stof og det tomme rum måtte opgives endeligt, da det blev indlysende, at virtuelle partikler kan opstå spontant ud af tomheden og atter forsvinde i den, uden at en kernepartikel eller en anden stærkt vekslvirkende partikel er til stede. ... denne tomhed er 'det fysiske vakuum' - som det kaldes i feltteorien - ikke en tilstand af ren og skær intethed, for det rummer alle de potentielle former i partikelverden. Disse former er ikke uafhængige fysiske størrelser, men blot forbigående manifestationer af den underliggende tomhed. ... Fra sin rolle som en tom beholder for fysiske fænomener er tomheden nu ophøjet til en dynamisk størrelse af den allerstørste betydning.

Objekter er i kvanteteorien opløst til bølgelignende sandsynlighedsmønstre af indbyrdes forbindelser, og er således ikke egentlige "ting". Derfor giver de sub-atomare partikler ikke nogen mening, når de forsøges beskrevet som isolerede størrelser, men de må beskues som vekselvirkningen mellem opstillingen af et eksperiment og målingerne.

Klassiske forestillinger så som masse, rum, tyngde, linearitet, årsag-virkning, osv. måtte opgives eller skrives helt om.

Hvad gør dette ved økonomisk teori?

viklingen, har indbefattet opdeling af nationer, oprindelse og graden af forandring af politiske institutioner i relation til økonomisk vækst, udvikling, finansielle markeder og regulering, tilbagestående økonomiske strukturer, reform og overgangsøkonomier, kulturens rolle, etnicitet og køn i forbindelse med at forklare økonomiske resultater, makroøkonomisk politik, miljø, retfærdighed og sammenhængen mellem forfatninger og økonomisk politik, teoretisk og empirisk.

Den nyklassiske skole ved University of Chicago fokuserer på 'det fri marked', libertarianisme og hævder synspunktet om, at folk er bedst overladt til sig selv. De er også modstandere af matematisk formalisme. *Monetaristerne* var mere åbne, og forsøgte at anvende keynesianismens teorier på makroniveau, selvom de ligesom nyklassikerne, at de neoklassiske teorier var rigtige, og at markedet vil ordne alt.

Ny politisk økonomi, behandler økonomiske ideologier som et fænomen, der ud fra marxistisk tradition kan forklare den politiske økonomi.

International politisk økonomi (IPE) er et interdisciplinært felt, der omfattende forskellige aktørers tilgang til handlinger.

Politisk økonomi og lovgivning er et forsøg inden for den juridiske teoridannelse på at engagere sig eksplicit i den politiske økonomis litteratur.

Thomas Piketty's tilgang til økonomi, har ledt ham til at foreslå genindførelsen af politiske overvejelser i økonomien, og at økonomisk teori generelt inddrager anden videnskabelig viden i den økonomiske teoridannelse, så robustheden i økonomisk teori styrkes.

De heterodokse økonomiskoler

Her er der især to tænkninger, der skiller sig ud: den økologiske økonomi, og den cirkulære økonomi. Jeg fokuserer på den økologiske økonomi, da den er det mest grundliggende brud med klassisk og neoklassisk økonomisk tænkning.

Økologisk økonomi er ikke en snævert defineret økonomisk skole, men snarere en broget skare af ideer, der overskrider fagspænd og discipliner og kombinerer elementer af både natur- og samfundsvidenskab.

Fælles for de økologiske økonomer er dog, at de tænker økonomien ind som 'indlejret' i naturen. Det er nok den mest afgørende forskel i forhold til den traditionelle forståelse af økonomien.

Det helt grundlæggende synspunkt, består i at den menneskelige økonomi og de økologiske systemer er mere sammenvævede, end de traditionelle økonomier vil anerkende.

I den økonomiske mainstream reduceres klimapåvirkningen af biosfæren til såkaldte eksternaliteter: omkostninger som personer uden for den markedsøkonomiske transaktion påføres.

Produktionens økologiske belastninger bliver med andre ord defineret som noget, der er eksternt i forhold markedet (der er centralt!), som mindre bivirkninger vi sagtens kan håndtere. Virkeligheden er dog snarere, at eksternaliteterne er større end internaliteterne.

De økologiske økonomer ser således ikke 'eksternaliteterne' blot som undtagelser, men ser dem tværtimod som fundamentale forudsætninger for økonomien, som i takt med at befolkningen vokser og produktionen øges vil få stigende betydning.

Mainstreamøkonomer overvurderer, ifølge de økologiske økonomer, hvad markedet er i stand til at løse.

Afrunding af den nuværende økonomi

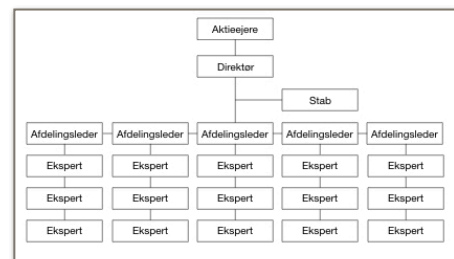
Vi har nu gennemgået de forskellige økonomiske skoler i korte træk. Her følger så ganske kort, hvilke antagelser det er, som låser den nuværende økonomi i en ikke-bæredygtig tænkning.

Fordi Newton er så afgørende for Smith's og hans samtidstænkning, bliver man nødt til at inddrage ham i en forståelse af økonomiens 1700-tals tænkning.

Her er 12 afgørende antagelser som har påvirket økonomien frem til i dag, og som leder frem til at økonomien ikke er bæredygtig:

1. Newton deler virkeligheden op i Gud, tomhed og masse (atomer), og beskriver universet som et dødt mekanisk urværk
2. Smith, m.fl. bruger Newtons mekaniske fysik til sine økonomiske begreber og modeller
3. Smith's økonomiske tænkning bliver fokuseret på ydre mekaniske faktorer (kræfter), årsag-virkningsforhold, ligevægt, linearitet, ligefrem logisk kausalitet (enten-eller), osv.
4. Smith opfinder det økonomiske 'rum': det fri marked, hvor den usynlige hånds kræfter virker

Newton's organisationer

"Each of us lives and works in organizations designed from Newtonian images of the universe. We manage by separating things into parts, we believe that influence occurs as a direct result of force exerted from one person to another, we engage in complex planning for a world that we keep expecting to be predictable, and we search continually for better methods of objectively perceiving the world.

These assumptions come to us from seventeenth-century physics, from Newtonian mechanics.

They are the base from which we design and manage organizations, and from which we do research in all of the social sciences.

Intentionally or not, we work from a world view that has been derived from the natural sciences.

But the science has changed. If we are to continue to draw from the sciences to create and manage organizations, to design research, and to formulate hypotheses about organisational design, planning, economics, human nature, and change processes (the list can be much longer), then we need to at least ground our work in the science of our times. We need to stop seeking after the universe of the seventeenth century and begin to explore what has become known to us in the twentieth century. We need to expand our search for the principles of organization to include what is presently known about the universe."

Margaret Wheatley, 1992, p. 6

Fra fysik til identitet

Hvis vores viden om fysik er radikalt forandret, hvordan vil det påvirke vores økonomi, vores virksomheder og vores opfattelse af mennesker? Og kan vi overhovedet bruge fysik til at forstå økonomi, organisationer og mennesker?

Ikke hvis vi spørger filosofen Ole Thyssen. Han siger følgende:

”Et menneske kan beskrives på flere planer - fysisk, biologisk, psykologisk, sociologisk. Hvert plan rummer sine egne love. Men for hvert plan vi stiger i beskrivelsens rigdom, finder vi lov-mæssigheder, som er principielt uforståelige, dersom vi forbliver på det lavere plan. Fysikkens begreber er blinde for, at mennesker er en organisme. Det giver spring i beskrivelsen til nye begreber, samtidig med at kontinuiteten bevares; for de biologiske love sætter ikke de fysiske love ud af kraft. Der er igen et spring fra biologi til psykologi, fordi psykologiske begreber ikke kan reduceres til biologi. Biologien kan ikke forholde sig til det elementære faktum, at mennesker lever af betydning. Men på trods af, at individet synes at være det mest konkrete af alt, er der igen et spring fra psykologi til sociologi, fordi ethvert samfund organiserer menneskers handlinger, bevidsthed og behov i et system. Et menneske kan derfor ikke forstås blot som et individ. Dets væsen er som Sève udtrykker det, ”ex-centreret”, så man må gå den nødvendige omvej over samfundsforholdene for at forstå dets handlinger. Ingen biologisk indsigt i behovenes væsen kan forstå, hvorfor en munk døde sit begær eller kan forstå den sammenhæng, at et behov først vinder sin identitet i den proces, som undertrykker det.”

Ole Thyssen siger, at fysik ikke kan forstå biologi; at biologi ikke kan forstå psykologi; at psykologi ikke kan forstå sociologi. Men at de alle udgør forudsætningen for det næste forståelsesniveau.

Et centralt problem har dog været, at Newton's døde mekaniske fysik ikke skabte grundlag for en forståelse af bevidsthed, hukommelse og læring.

5. Smith antager at mennesker kun handler i egen interesse
6. Smith antager at mennesker kun handler rationelt
7. Den neoklassiske økonomi ændrer økonomien fra at være etisk funderet til at forsøge, at være videnskabeligt funderet. Herved mister økonomien sin etiske og moralske dimension
8. Marx påpeger, at opdelingen mellem virksomhedsejer og arbejder medfører, at penge bliver til kapital, hvilket skaber sociale modsætningsforhold, og i sidste ende i vold
9. Marx påpeger, at opdelingen i ejer og arbejder skaber fremmedgørelse, uvidenhed og passivitet hos arbejderen
10. Marx påpeger, at konkurrencen på markedet påvirker kapitalens organiske sammensætning, og at det leder til tilbagevendende økonomiske kriser
11. Marx påpeger, at opdelingen mellem penge og kapital monopoliserer økonomien
12. Polanyi påpeger at natur, mennesker og penge ikke er ægte varer, og at den opfattelse har ledt til to verdenskrige

Den økonomiske binding til det newtonske verdensbillede gør det så at sige blindt overfor det økonomien nødvendigvis skal kunne forholde sig til:

1. Mening
2. Bevidsthed
3. Hukommelse
4. Læring
5. Udvikling
6. Komplexitet
7. Kaos og orden (kosmos)

Den newtonske økonomi kan således ikke hjælpe os ud af de problemer, vi står overfor i dag. Den kan ikke hjælpe os til at forstå fysiske fænomener, der ligger udenfor det fysiske mellemområde, som Newton beskæftiger sig med.

Newton's begrænsninger

Den tætte økonomiske binding til det newtonske verdensbillede skaber således uforudsete problemer for andre videnskabelige områder, fordi newtons mekaniske fysik hverken kan forstå eller forklare det enkelte menneskes bevidsthed, hukommelse eller læring. Ligeledes kan Newtons mekaniske verdensbillede ikke forklare kollektive komplekse, kaotiske læreprocesser, som de finder sted over tid og i samfund. Det newtonske verdensbillede kan af samme grund heller ikke

forstå eller forklare etik eller moral. Begge disse bliver lagt hos en fra fysikken fraspaltet Gud - som så ender med at dø.

Det centrale problem for forståelsen af bevidstheden i newtons mekaniske fysik består i, hvor bevidsthedens enhed, menneskets tankers, sansningers og følelsers karakteristiske udelelighed kan placeres.

Det er denne menneskelige oplevelses enhed, der holder de tusinder af sanseindtryk sammen, og som danner grundlag for alle andre egenskaber ved denne oplevelse. De mange separate træk ved æbler, kager eller mere generelle sanseindtryk i menneskets bevidsthed hænger sammen, og udgør en helhed.

Hvis denne enhed ikke eksisterede, kunne mennesker ikke være bevidste, huske, lære, udvikle sprog eller opleve noget. Der ville ikke kunne eksistere nogen "jeg"-forfølelse, nogen personlig identitet eller subjektivitet. Denne 'enhed' er ifølge Danah Zohar det mest afgørende træk ved bevidstheden.

Denne enhed kan Newtons fysik ikke forklare.

Hele den klassiske newtonske fysik og den mekaniske teknologi, der er baseret herpå, handler om tings adskilthed, om fysiske eller biologiske bestanddele, og hvordan de påvirker hinanden mekanisk i denne adskilthed. Men ingen proces inden for den klassiske fysik kan forklare den enhed menneskets bevidsthed udgør.

For at forstå den menneskelige bevidsthed, hukommelse, læring, sprog og identitet, der fører til økonomiske handlinger, er det derfor nødvendigt at skifte økonomiens fundament fra en mekanisk newton'sk til en fysik, der åbner for disse dimensioner, og som endog åbner for en etik i forhold til natur og mennesker.

Med udvidelsen af den mekaniske fysik ind i kvantefysikken gives der imidlertid håb om en løsning af dette ældgamle problem:

"Kvantefysikken omfatter mange yderst spændende og mystiske adfærdsmønstre, heriblandt ikke mindst de (ikke-lokale) kvanterelationer, der kan optræde over lange afstande. Det virker på mig som en afgjort mulighed, at den slags fænomener kan spille en rolle for den bevidste tænkning. Måske er det ikke for fantasifuldt at foreslå, at kvantekorrelationer kan spille en operativ rolle i store områder af hjernen. Findes der måske et forhold mellem en "bevidsthedstilstand" og en højkoherent tilstand i hjernen? Har den "enhed" eller "globalitet", der ser ud til at være et af bevidsthedens kendetegn, nogen forbindelse hermed? Det er ret fristende at tro det."

Danah Zohar, 1990: 71f

Bevidsthed

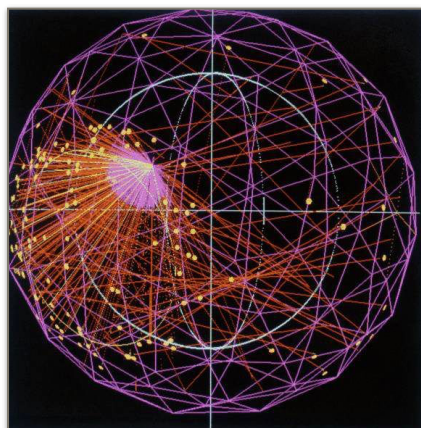
I 1960'erne forsøgte Karl Lashley at finde det fysiske sted, den substans, i menneskets hjerne, hvor hukommelsen lå. Han optrænede forsøgsdyr, og ødelagde der-på selektivt dele af deres hjerne. På et eller andet tids-punkt måtte han finde det sted, hvor hukommelsen lå. Han kunne forringe dyrenes evne til at udføre det lærte, men ikke udslette hukommelsen, mindre han slog dyrene ihjel.

Lashley mente, at det eneste hans forsøg havde vist var, at læring var en umulighed. Og alligevel, så er det en dagligdags erfaring, at det sker.

En af hans elever foreslog, da han læste en artikel om hologrammer, som var en linseløs form for fotografering, der frembragte et tredimensionalt billede, at hjernen virkede på samme måde. Det mest interessante ved hologrammet var, at et stykke indeholdt det hele, og at det hele var indeholdt i stykket. Måske lavede hjernen billeder, der som hologrammet ikke kan ødelægges?

Lashleys elev, Karl Pribram, foreslog, at hjernen for at kunne se, høre, lugte, smage udførte komplicerede udregninger af de informations-frekvenser, den opfanger i et netværk af nerveimpulser, der løber langs med og mellem cellerne gennem et netværk af fine fibre. Disse fibre bevæger sig i langsomme bølger efterhånden som impulsen krydser cellen; muligvis er det disse bølger, som udfører denne udregningsproces?

Kvanteøkonomi og kvanteorganisation?

Med kvantefysikkens nye verdensbillede følger samtidig en ny forståelse af den biologiske natur og af den menneskelige bevidsthed.

Det skaber nye muligheder for at etablere nye organisations- og samarbejdsformer, som hviler på nye former for tillid og samhørighed; nye former for gensidig forpligtelse og højere mening.

Hvordan kan disse økonomier og organisationer så se ud?

Det er svært at sige. Især fordi det nye verdensbillede er så forskelligt fra det mekaniske, og fordi det er langt mere dynamisk og foranderligt end det 'døde' mekaniske verdensbillede.

Men - det er ikke organisationer, der er bygget op på linearitet, årsag-virkning, magt og kontrol eller på 'udefrakommende' læring:

"First I no longer believe that organizations can be changed by imposing a model developed elsewhere. So little transfers to, or even inspires, those trying to work at change in their own organizations. Second, and much more important, the new physics cogently explains that there is no objective reality out there waiting to reveal its secrets."

Wheatley, 1992, s. 7

Kvantesystemer minder faktisk om den måde, hvorpå separate neuroner (særligt fine atomer...) over hele hjernen samarbejder om at frembringe en fokuseret tilstand af vågen bevidsthed:

"...nervecellerne i den menneskelige hjerne er følsomme nok til at registrere optagelsen af en enkelt foton (som er udtryk for en enkelt elektrons overgang fra ét energiniveau til et andet i atomet) – og altså følsomme nok til at lade sig påvirke af hele arsenalet af mærkelig kvanteadfærd, herunder også ubestemtheden og de ikke-lokale effekter."

Danah Zohar, 1990: 72

Denne kobling af bevidsthed, tænkning og sansning til den kvantemekaniske fysik er nødvendig, hvis vi skal forstå den menneskelig udvikling, en inspirerende samtale eller en god idé, fordi med hjernen tænkt ind i den klassiske fysiks deterministiske love, kan den faktisk ikke overskride sig selv og give tankeprocessernes frit spil; der er ikke grundlag for en fri vilje eller en bevidst hensigt. "Ingen fysisk hjernemekanisme, der adlyder den klassiske fysiks deterministiske love, kunne forklare tankens eller viljens frihed eller nogen af de frie handlinger, der kan følge af dem." (Zohar, 1990: 72f)

Newton verdensbillede kan således ikke danne grundlag for og forklare den økonomi, Smith forsøger at opstille.

Spørgsmålet er, om kvantefysik så kan forklare et barns glæde ved at fejre fødselsdag, spise lagkage og få gaver?

Nej, det kan den ikke. Men kvantefysikken kan danne grund for en forståelse af den *bevidsthed*, der kan *huske, tænke, tale* og give udtryk for *glæde* over at blive fejret.

Og kvantefysikken, kompleksitets- og kaosteori kan give os grundlaget til at forstå de vejr og plantesystemer, vi er så afhængige af.

Det er her økonomiens 'naturlige' grænser skal findes.

Men de kan ikke forklare, hvorfor nogle mennesker finder glæde i Bach, mens andre finder det i Pink Floyd. Her er vi i betydningernes og identiteternes verden - i psykologiens og sociologiens verdener.

Det er her den *økonomiske handling* fødes.

En ny model er både nødvendig og realistisk

Hele denne lange gennemgang leder frem mod en virksomhedskonstruktion, der hviler på følgende:

1. Naturen og dyr er ikke maskiner. Planter er komplekse organismer, der kan vokse og udvikle sig i et samspil med den omgivende natur. Dyr er levende, bevidste, kan udvikle sig og føle smerte.
2. Mennesker er ikke isolerede mekaniske maskiner, men snarere 'bevidsthedsfelter', der hænger sammen med, og kan 'kvantefornemme' andre mennesker. Denne sammenhæng sker i det, fysikere i dag kalder 'feltet', 'det værende' eller 'vakuemet'.
3. Økonomi er en etisk-social konstruktion
4. Økonomisk aktivitet er indlejret i en fysisk-biologisk virkelighed, hvis grænser den ikke må overskride
5. Økonomisk aktivitet påvirker menneskers selvbevidsthed (- fremmedgør eller sætter fri -)
6. Økonomisk aktivitet indgår i menneskers læring og udvikling
7. Økonomiske aktiviteter skaber magt og herredømme som kan ende i konflikt og vold

Pass It On må i sit opgør med 1700-tallets økonomi ændre syn på følgende områder:

1. Fysikken
2. Biologien
3. Psykologien
4. Sociologien
5. Historien
6. Filosofien

Alle disse lag indgår i en forståelse af, hvad økonomi er. Hvis et af lagene falder ud eller er stærkt forvrænget vil det påvirke alle de andre lag. Hvis en teori er stærkt forvrænget i sit syn på biologi, kan den ikke nogen brugbar psykologi. En ny forståelse af fysik ændrer forståelsen af alle de lag - ændrer hvad vi tror om mennesker i økonomier og organisationer.

En Pass It On virksomhed må derfor i sin konstruktion hvile på og udtrykke følgende:

1. Udtrykke mål, etik og mening i alt, hvad den gør
2. Udøve omsorg for den fysiske og biologiske natur
3. Se mennesker som forbundne 'bevidsthedsfelter'
4. Forblive åben og nysgerrig og i vækst
5. Forblive 'antiautoritær' og ikke-voldelig
6. Har kapacitet til at tage 'kæppen' fra autoriteten i form af aktiv ikke-vold

Praktiske oplysninger

TurningPoints

Formålet er at medvirke til at trække verden væk fra fattigdom og vold ved at etablere arbejdspladser og udvikle politiet.

TurningPoints er den koordinerende enhed af de to fokusområder, som udgør hver deres gren under TurningPoints: Pass It On (arbejdspladser) og Politeia (undervisning).

Pass It On

Skaber arbejdspladser, som skaber arbejdspladser.

Demokratiske, selvejende virksomheder. Selvbærende med overskudsdeling.

Politeia

Underviser politiet i konfliktforståelse, konfliktløsning, og i hvordan man opbygger et politi, som befolkningen stoler på, og som befolkningen tør henvende sig til, når det er nødvendigt.

Kontakt

Claus Kold
Hemmersvej 22
8220 Brabrand

Mobil:
+45 21771077

Mail:
clauskold@turningpoints.eu

Web:
www.turningpoints.eu